

نقش کتابخانه‌های آموزشی در تأمین نیازهای پژوهشی دانش آموزان دبیرستان‌های سماي تهران

سعید غفاری^۱ | فاطمه نیکخو^۲

۱. استادیار دانشگاه پیام نور قم، ایران ghaffari130@yahoo.com

۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران (نویسنده مسئول) nikhootina@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۱۱/۲۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۸/۰۳

چکیده

هدف: پژوهش حاضر، با هدف پرداختن به اهمیت و نقش کتابخانه‌های مدارس غیرانتفاعی دخترانه و پسرانه سما دوره متوسطه شهر تهران در جهت تأمین نیازهای پژوهشی انجام پذیرفته است و بررسی میزان پاسخ‌گویی کتابخانه‌های مدارس سما به نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان خود، از مباحث مورد بررسی است.

روش پژوهش: در این پژوهش از روش پیمایشی - کاربردی استفاده شده است. جامعه آماری ۱۴۰۰ نفر دانش‌آموزان دبیرستان‌های سماي تهران می‌باشد و ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه است. با بررسی پژوهش‌ها و منابع و پرسش‌نامه‌های موجود، پرسش‌نامه اولیه‌ای تهیه و جهت تعیین روایی صوری و محتوایی در بین ۸ نفر از اساتید دانشگاه و متخصصان در رشته کتابداری توزیع و گردآوری گردید و برای برآورد پایایی نیز از فرمول آلفای کرونباخ ($\alpha = 0.89$) استفاده گردید. برای سنجش داده‌ها از آمار توصیفی و در بخش آمار استنباطی از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد.

یافته‌ها: طبق جدول مورگان، نمونه آماری جامعه مذکور ۳۰۲ نفر است که به منظور صحت داده‌ها، ۳۶۰ پرسش‌نامه خود ساخته ۳۴ سؤالی طراحی شده که به نظر اعتبار در پاسخ‌گویی ۳۵۰ عدد آن قابل استناد است. پس از مطالعه و تحلیل داده‌ها مشخص شد که ۳۵/۱٪ بر این باور هستند که کتابخانه‌ها خیلی کم پاسخ‌گوی نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان خود هستند، ۴۰٪ معتقدند که این پاسخ‌گویی را کم، ۱۴/۹٪ آن را متوسط و ۱۰٪ دیگر نیز پاسخ‌گویی کتابخانه‌ها را زیاد ارزیابی کردند.

نتیجه‌گیری: با توجه به پرسش مطرح شده و دیدگاه پاسخ دهندگان، میانگین نمرات ۱/۹۹ می‌باشد که از مقدار متوسط طیف لیکرت ۵ ارزشی که ۳ می‌باشد نیز پایین‌تر است و در نتیجه‌گیری این نظر سنجی نشان می‌دهد که کتابخانه‌های مدارس سما پاسخ‌گوی نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان نمی‌باشند.

واژه‌های کلیدی: کتابخانه‌های آموزشی، پژوهش دانش‌آموزی، نیاز پژوهشی، تفکر پژوهشی، دبیرستان‌های سماي تهران

مقدمه

مأموریت آموزش و پرورش امروز، تربیت دانش‌آموز پژوهشگر و آماده‌کردن او برای ورود به این عصر جدید است. از آن‌جا که اصلی‌ترین ویژگی نیروی انسانی این دوره پژوهندگی است، بنابراین آموزش و پرورش باید تربیت دانش‌آموز پژوهشگر را در دستور کار خود قرار دهد. دانش‌آموز پژوهنده فردی خلاق است که مهارت‌های لازم در چگونه آموختن، درست اندیشیدن و به‌کار گرفتن منابع موجود برای نیل به هدف را کسب کرده است (خیابانی، ۱۳۸۵). اگر یکی از هدف‌های تعلیم و تربیت را پرورش دانش‌آموز پژوهنده بدانیم، بهترین رویکرد در تحقیق، رویکردی است که دانش‌آموزان را به سوی بهترین اطلاعات هدایت کند. در فرآیند دسترسی به اطلاعات و استفاده از آن فرد نیازمند است بدانند چه اطلاعاتی، در چه زمانی، چه مکانی، برای چه هدفی و با چه روشی باید به دست‌آید. با کسب مهارت‌های جست‌وجو و ارزیابی صحیح اطلاعات پژوهشی، فرد در هر موقعیت به‌وجودآمده، توانایی حل مسئله را به‌طور مستقل خواهد داشت. چنین کسی یادگیرنده مادام‌العمر خواهد بود. در واقع، می‌توان یادگیری مادام‌العمر را یکی از نتایج بلافصل عصر اطلاعاتی دانست (رئوف، ۱۳۸۸). در این بین نقش کتابخانه‌های آموزشی در تعیین حداکثر امکانات حقیقت‌جویی را برای پژوهشگران بسیار بارز است.

فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی کتابخانه‌های آموزشی آن نیز مورد توجه است، زیرا با گردآوری، سازمان‌دهی و اشاعه اطلاعات، نقش مؤثری را در تحقیقات دانش‌آموزان ایفاء می‌کنند. نقش مهم آن در فراهم آوردن اطلاعات پژوهشگران بر کسی پوشیده نیست و سرمایه‌گذاری در کتابخانه‌های آموزشی بازده مستقیمی بر روند پیشرفت جامعه می‌گذارد (سعادت، ۱۳۸۷). کتابخانه‌ها به عنوان قلب آموزشگاه‌ها عمل می‌کنند، اگر قلب کارایی داشته باشد و کار خود را به درستی انجام دهد به‌خوبی نیازهای تحقیقاتی و پژوهشی جامعه دانش‌آموزی به خصوص در مقطع دبیرستان را پاسخ‌گو خواهد بود. در مدارسی که کتابخانه آنها از منابع و کتابداران خوبی

برخوردار است، دانش‌آموزان مهارت‌های یادگیری مثل مهارت‌های جایابی اطلاعات و یا دانش استفاده از منابع مرجع را بهتر کسب می‌کنند و میزان استفاده آنها از کتابخانه افزایش می‌یابد. همیشه رابطه مثبتی بین سطح خدمات کتابخانه مدرسه و دستاوردهای پژوهشی دانش‌آموزان وجود دارد و نقش کتابداران در پرورش دانش‌آموزان به عنوان بازگیرندگان مستقل بسیار قابل اهمیت است (هی کاک^۱، ۱۹۹۵).

قربانی (۱۳۷۹) در پایان‌نامه‌ای با عنوان "بررسی نیازهای اطلاعاتی دانش‌آموزان دبیرستانی شهر مشهد و ارزیابی توانایی کتابخانه‌ها در برآوردن نیازهای اطلاعاتی آنان به موضوع ویژگی‌های فردی و یا شرایط محیطی که این افراد در آن زندگی می‌کنند مواجه می‌شویم. نتایج این بررسی نشان داد که در بین گروه‌های چهارگانه، نیازهای اطلاعاتی، نیازهای فردی و مذهبی از نظر دانش‌آموزان دبیرستانی اولویت اول را دارا هستند و نیازهای آموزش، سیاسی و اجتماعی در مراتب بعدی اهمیت جای می‌گیرند. به نظر معلمان، نیازهای مذهبی اولویت اول و نیازهای سیاسی اجتماعی، آموزشی و فردی به ترتیب در مراحل بعدی اهمیت جای می‌گیرند. یافته‌های این پژوهش هم‌چنین مشخص کرد که بین نظرات معلمان و دانش‌آموزان درباره نیازهای اطلاعاتی دانش‌آموزان تفاوت معناداری وجود دارد. هم‌چنین نظرات دانش‌آموزان دبیرستانی درباره نیازهای اطلاعاتی آنها از جنس و ناحیه تحصیل آنها مستقل نیست و این متغیرها در نظرات دانش‌آموزان تأثیر دارند.

در ادامه بررسی مجموعه کتابخانه‌های دبیرستانی مورد پژوهش نشان داد که بین اولویت نیازهای اطلاعاتی دانش‌آموزان و توانایی مجموعه منابع این کتابخانه در برآوردن این نیازها، هم‌خوانی وجود ندارد و منابع اطلاعاتی موجود در این کتابخانه‌ها تا حدود زیادی پاسخ‌گوی نیازهای اطلاعاتی دانش‌آموزان نیست.

آزیده (۱۳۸۸) در پایان‌نامه‌ای با عنوان "بررسی زیر ساخت های ارائه خدمات اطلاعاتی در کتابخانه های آموزشی شهر همدان" در قالب: ساختمان، تجهیزات، نیروی انسانی، منابع

^۱ Hikak

تلقی می‌شوند. مطالعه کتاب و متون عمیق و برتر در میان دانش آموزان عاملی مثبت تلقی نمی‌شود. دانش آموزان بیشتر به یادگیری از طریق فناوری‌های جدید تمایل دارند.

لاندر رونالد^۲ (۱۹۹۷) در تحقیقی که با عنوان "بهبود عادت به مطالعه در دانش آموزان" در دانشگاه شیکاگو با روش آزمایشی انجام گرفته است به این نتیجه رسید که دلایل کاهش مطالعه دانش آموزان جذب آنان به فناوری جدید بوده است.

والترز و ولیوی^۳ (۲۰۰۴) در یک پژوهشی به دانش آموزان تکالیفی داد تا با استفاده از نظام اطلاعاتی آن را انجام دهند. نتایج نشان داد دانش آموزان با کمک فناوری بسیار فعالانه به مکاشفه پرداخته و در کلاس شرکت می‌کردند. آنان در مقایسه با گروه کنترل، سعی می‌کردند در کوتاه‌ترین زمان، به صورت راهبر و بسیار فعال تکالیف خود را انجام دهند، و از آزادی خود لذت برند.

با مقدمه‌ای که شرح آن رفت می‌توان به این جمع بندی رسید که پژوهش‌های پیشین بیشتر مبتنی بر بررسی عوامل کیفی در سیستم کتابخانه‌ای بوده‌اند، یعنی عواملی نظیر بررسی ساختمان، تجهیزات، نیروی انسانی و منابع مالی، اما نگارندگان در پژوهش حاضر بر آن بوده‌اند که به بررسی عوامل کمی به پردازند که طرح کلی آن در قالب اهداف پژوهش به شرح زیر ارائه می‌گردند:

هدف اصلی پژوهش، نشان دادن اهمیت و نقش کتابخانه‌های مدارس غیرانتفاعی دخترانه و پسرانه سما دوره متوسطه در تهران جهت تأمین نیازهای پژوهشی است. یک دانش آموز به عنوان پژوهشگر باید مطالعه و بررسی زیادی انجام دهد تا فکر خویش را نسبت به موضوع گسترده نماید و مطالب را با فکر و استدلال تنظیم کند. یکی از مواردی که می‌تواند به نیازهای پژوهشی و اطلاعاتی دانش آموزان جهت انجام فعالیت‌های پژوهشی پاسخ دهد و آنها را برای رسیدن به اهداف مورد نظر پژوهشی سوق دهد کتابخانه مدرسه‌شان می‌باشد. برای برپایی کتابخانه‌های مناسب در مدرسه‌ها و

مالی، نحوه ارائه خدمات و مجموعه‌سازی مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که ۸۰ درصد از مدارس مورد مطالعه دارای کتابخانه مستقل و ۱۸ درصد فاقد آن می‌باشند، و بیشتر از اتاق پرورشی و نمازخانه مدارس به این منظور استفاده می‌نمایند. بیش از ۷۰ درصد مدارس از نظر تجهیزات در سطح پایینی قرار دارند. حدود ۵۵ درصد مدارس کتابدار ندارند و سرویس‌دهی کتابخانه توسط معاون (مربی پرورشی) انجام می‌گیرد. در کلیه مدارس مورد مطالعه، کتابخانه‌ها فاقد بودجه تعریف شده سالانه می‌باشند و نحوه ی تأمین بودجه کتابخانه‌ها از طریق سرانه مدارس و اهدا و زمان تخصیص بودجه به صورت قطعی و بر اساس نیاز صورت می‌گیرد.

هی‌کاک (۱۹۹۵) در پژوهشی که انجام داد به این نتایج رسید، مدرسی که کتابخانه آنها از منابع و کتابداران خوبی برخوردار است، دانش آموزان مهارت‌های یادگیری مثل جایابی اطلاعات و یا دانش استفاده از منابع مرجع را بهتر کسب می‌کنند، و میزان استفاده آنها از کتابخانه افزایش می‌یابد. وی همچنین نتیجه می‌گیرد رابطه مثبتی بین سطح خدمات کتابخانه مدرسه و دستاوردهای پژوهشی دانش آموزان وجود دارد. به علاوه نقش کتابداران در پرورش دانش آموزان به عنوان یادگیرندگان مستقل بسیار روشن است.

جادویگا کولودژیسکا^۱ (۱۹۹۶) در تحقیقی با عنوان "کتابخانه در نظام آموزش و پرورش به عنوان کیفیت در نظام آموزش و پرورش" ساختار آموزش و پرورش لهستان را بررسی کرده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد برای ایجاد دگرگونی در ساختار آموزش و پرورش باید تشکیلات آن را به نفع گسترش تحصیلات متوسطه دگرگون کرد. زیرا نوجوانی که در یک نظام آموزش و پرورش و نامناسب قرار می‌گیرد، وقتی به دانشگاه راه می‌یابد عادت یادداشت برداری را از آن دوران با خود به دانشگاه می‌آورد و آن را تداوم می‌بخشد. آموزشگاه‌های توان خود را برای ایجاد مطالعه از دست داده اند و وسایل ارتباط جمعی جانشین وسایل سنتی

² Lond Ronald

³ Waltz volivy

¹ Jadwiga Kolodziejska

استفاده بهینه از آن، باید اهداف جزئی‌تری را نیز در نظر داشت که شامل:

- ارتباط تفکر پژوهشی با کتابخانه؛
- تعیین موانع موجود در عدم مراجعه دانش‌آموزان به کتابخانه برای انجام فعالیت‌های پژوهشی؛
- نقش معلم در استفاده دانش‌آموزان از کتابخانه مدرسه؛
- تأثیر نیروی انسانی متخصص (با تحصیلات دانشگاهی در رشته کتابداری)، جذابیت فضا، تنوع منابع و استفاده از تکنولوژی در کتابخانه در تأمین و توسعه فعالیت‌های پژوهشی در بین دانش‌آموزان؛
- آموزش‌های مورد نیاز به دانش‌آموزان جهت استفاده از منابع کتابخانه مدرسه.

مطابق با اهداف سؤالات پژوهش عبارتند از:

۱. وجود نیروی متخصص در مدارس سما در افزایش علاقه مندی دانش‌آموزان کارآمد است؟
۲. آیا محتوای کتاب‌های آموزشی در افزایش انگیزه و علاقه مندی دانش‌آموزان در حوزه پژوهش و استفاده از کتابخانه‌ای موثر است؟
۳. آیا کتابخانه‌های دبیرستانی سما از منابع و تجهیزات کافی جهت توسعه تفکر پژوهشی و تأمین نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان برخوردار است؟
۴. کادر آموزشی مدارس تا چه اندازه بر میزان اهمیت فعالیت‌های پژوهشی کتابخانه‌ای دانش‌آموزان آگاهی دارند؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر در پی آن است که به بررسی وضعیت موجود نقش کتابخانه‌های آموزشی در تأمین نیازهای پژوهشی دبیرستان‌های سما تهران بپردازد. این پژوهش از نوع پیمایشی بوده، زیرا پژوهش پیمایشی برای بررسی و تعیین وضعیت موجود یک پدیده به کار می‌رود، و برای به

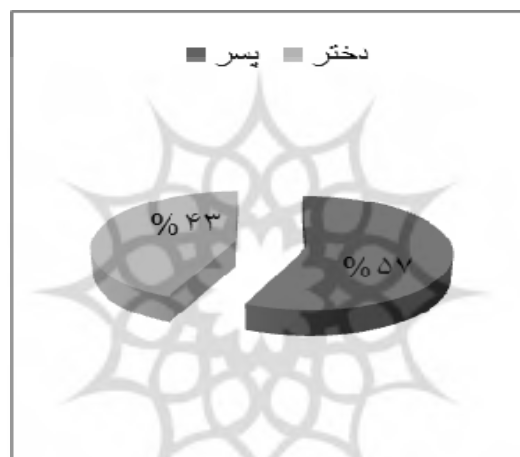
دست‌آوردن اطلاعاتی درباره نیازهای پژوهشی و نقش کتابخانه‌های آموزشی در تأمین این نیاز و رفتارهای جامعه آماری می‌باشد. هدف تحقیق پیمایشی مانند بسیاری از تحقیقات دیگر، واقعیت‌نمایی است.

در این روش، محقق به گردآوری اطلاعات درباره واقعیت‌ها می‌پردازد، و نتایج حاصل را به صورت کمی تصویر می‌کند. جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل دانش‌آموزان ۷ دبیرستان از بین ۱۴ دبیرستان سمای تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۱ - ۱۳۹۰ بود که به روش تصادفی و از نوع خوشه‌ای، دبیرستان انتخاب شده است. از مجموع ۱۴۰۰ دانش‌آموز بود و طبق جدول مورگان، نمونه آماری ۳۵۰ نفر جامعه مذکور انتخاب شده‌اند. از این میان ۱۹۸ نفر پسر و ۱۵۲ نفر دختر می‌باشند. گردآوری اطلاعات از نمونه‌ی آماری مورد نظر توسط پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته‌ای که هدف آن ارزیابی نظرات و میزان استفاده دانش‌آموزان از کتابخانه در تحقیق و پژوهش می‌باشد، استفاده گردید.

با بررسی پژوهش‌ها و منابع و پرسش‌نامه‌های موجود، پرسش‌نامه اولیه‌ای تهیه و جهت تعیین روایی صوری و محتوایی در بین ۸ نفر از اساتید دانشگاه و متخصصان در رشته کتابداری توزیع و گردآوری گردید و برای برآورد پایایی نیز از فرمول آلفای کرونباخ استفاده گردید. برای سنجش داده‌ها از آمار توصیفی و در بخش آمار استنباطی از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد. پرسش‌نامه محقق ساخته بر اساس چهار متغیر تأثیر نیروی متخصص کتابدار در جهت توسعه تفکر پژوهشی دانش‌آموزان، ارتباط تدریس معلم برای استفاده از کتابخانه در جهت تأمین نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان، اطلاع یافتن از امکانات و تجهیزات کتابخانه در جهت رفع نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان و ارتباط کتب درسی و استفاده از کتابخانه برای پژوهش در جهت درک عمیق‌تر می‌باشد. پرسش‌نامه شامل ۳۴ سؤال بسته می‌باشد.

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد فراوانی پاسخگویان بر اساس جنسیت

درصد	فراوانی	آماره / جنس
۵۶/۶	۱۹۸	پسر
۴۳/۴	۱۵۲	دختر
۱۰۰	۳۵۰	کل

نمودار ۱. توزیع درصد فراوانی پاسخگویان بر اساس جنسیت

جدول و نمودار شماره ۱ نشان می‌دهند که از ۳۵۰ دانش‌آموز پاسخگو، ۵۶/۶٪ پسر و ۴۳/۴٪ دختر بودند. هدف کلی تحقیق حاضر، نشان‌دادن اهمیت و نقش کتابخانه‌های مدارس غیرانتفاعی دخترانه و پسرانه سما دوره‌ی متوسطه در شهر تهران جهت تأمین نیازهای پژوهشی می‌باشد. پس از تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده از نمونه آماری پژوهش، تفسیر نتایج یافته‌ها طبق سؤالات فرضیه‌های مطرح شده چنین می‌باشد:

سؤال اول: آیا کتابخانه‌ها پاسخگوی نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان دبیرستانی سما هستند؟

جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که با توجه به پرسش مطرح شده و دیدگاه پاسخ دهندگان، ۳۵/۱٪ پاسخ‌گویی کتابخانه‌ها برای برطرف کردن نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان دبیرستانی سما خیلی کم، ۴۰٪ کم، ۱۴/۹٪ متوسط و ۱۰٪ دیگر نیز زیاد توصیف کردند.

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد فراوانی برای توصیف پاسخ‌گویی کتابخانه‌ها برای برطرف کردن نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان

گزینه‌ها	آماره	
	فراوانی	درصد
خیلی کم	۱۲۳	۳۵/۱
کم	۱۴۰	۴۰
متوسط	۵۲	۱۴/۹
زیاد	۳۵	۱۰
خیلی زیاد	-	-
مجموع	۳۵۰	۱۰۰

جدول ۳. آماره‌های توصیفی مربوط به این پرسش

آماره	میانگین	انحراف استاندارد	حداقل	حداکثر
پاسخ دانش‌آموزان	۱/۹۹	۰/۵۷	۱	۴

جدول بالا نشان می‌دهد که با توجه به پرسش مطرح شده و دیدگاه پاسخ‌دهندگان، میانگین نمرات ۱/۹۹ می‌باشد که از مقدار متوسط آن که ۳ می‌باشد نیز پایین‌تر است. سؤال دوم: آیا کتابخانه‌های دبیرستان‌های شما از نیروی تخصصی کتابدار برخوردار می‌باشد؟

جدول ۴. توزیع فراوانی و درصد فراوانی برای توصیف نیروی متخصص کتابدار در کتابخانه‌های دبیرستان‌های شما

گزینه‌ها	آماره	
	فراوانی	درصد
بلی	۶۴	۱۸/۳
خیر	۲۸۶	۸۱/۷
مجموع	۳۵۰	۱۰۰

جدول شماره ۴ نشان می‌دهد که ۸۱/۷٪ از دانش‌آموزان دبیرستان‌های شما اظهار داشتند که کتابخانه‌ها فاقد نیروی تخصصی کتابدارند و در مقابل ۱۸/۳٪ از آنها بیان داشتند که کتابخانه‌ها دارای نیروی متخصص کتابدار می‌اند. سؤال سوم: آیا بین نیاز آموزشی و کتابخانه رابطه معناداری وجود دارد؟

جدول ۵. ارتباط بین نیاز آموزشی دانش‌آموزان با کتابخانه دبیرستان‌ها (نتایج حاصل از آزمون همبستگی اسپیرمن)

متغیرها	شاخص آماری	همبستگی اسپیرمن (r_{ho})	تعداد (N)	سطح معناداری (sig)
نیاز آموزشی کتابخانه		۰/۰۸۱	۳۵۰	۰/۱۲

با توجه به آزمون همبستگی اسپیرمن و نتایج ارائه شده در جدول (۵) مشاهده می‌شود که $r_{ho} = 0/081$ و $sig = 0/12$ ؛ بنابراین بین نیاز آموزشی دانش‌آموزان با کتابخانه‌های دبیرستان‌های سما ارتباط مثبت (مستقیم) وجود دارد ولی معنادار نمی‌باشد.

جدول ۶. توزیع فراوانی و درصد فراوانی برای توصیف منابع و تجهیزات کتابخانه‌های دبیرستان‌های سما

گزینه‌ها	آماره	فراوانی	درصد
خیلی کم	۱۰۴		۲۹/۷
کم	۸۱		۲۳/۱
متوسط	۷۳		۲۰/۹
زیاد	۵۱		۱۴/۶
خیلی زیاد	۴۱		۱۱/۷
مجموع	۳۵۰		۱۰۰

جدول شماره ۶ نشان می‌دهد که با توجه به پرسش مطرح شده و دیدگاه پاسخ دهندگان، ۲۹/۷٪ اظهار داشتند که منابع و تجهیزات کتابخانه‌های دبیرستان‌های سما خیلی کم، ۲۳/۱٪ کم، ۲۰/۹٪ متوسط، ۱۴/۶٪ زیاد و ۱۰٪ دیگر نیز منابع و تجهیزات کتابخانه‌ها را خیلی زیاد توصیف کردند.

جدول ۷. جدول آماره‌های توصیفی مربوط به این پرسش

آماره	میانگین	انحراف استاندارد	حداقل	حداکثر
پاسخ شرکت کنندگان	۲/۴۴	۰/۶۶	۱	۵

سؤال پنجم: کادر آموزشی مدارس تا چه میزان از اهمیت و نقش کتابخانه‌های مدارس در توسعه تفکر پژوهشی و تأمین نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان اطلاع دارند؟

جدول بالا نشان می‌دهد که با توجه به پرسش مطرح شده و دیدگاه پاسخ دهندگان، میانگین نمرات ۲/۴۴ می‌باشد که از مقدار متوسط آن که ۳ می‌باشد نیز پایین تر است.

جدول ۸. توزیع فراوانی و درصد فراوانی برای توصیف میزان آگاهی کادر آموزشی مدارس از اهمیت کتابخانه‌های مدارس در توسعه تفکر پژوهشی و تأمین نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان

آماره	میانگین	انحراف استاندارد	حداقل	حداکثر
پاسخ شرکت کنندگان	۲/۰۱	۰/۶۳۴	۱	۵

سما خیلی کم، ۲۲/۳٪ کم، ۱۹/۷٪ متوسط، ۱۳/۴٪ زیاد و ۱۲/۳٪ دیگر نیز میزان آگاهی کادر آموزشی مدارس از اهمیت کتابخانه‌های مدارس در توسعه تفکر پژوهشی و تأمین نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان را خیلی زیاد توصیف کردند.

جدول شماره ۸ نشان می‌دهد که با توجه به پرسش بیان شده و دیدگاه پاسخ دهندگان، ۳۲/۳٪ که میزان آگاهی کادر آموزشی مدارس نسبت به اهمیت کتابخانه در توسعه تفکر پژوهشی و تأمین نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان دبیرستان‌های

جدول ۹. آماره‌های توصیفی مربوط به این پرسش

گزینه‌ها	آماره	فراوانی	درصد
خیلی کم	۱۱۳	۳۲/۳	
کم	۷۸	۲۲/۳	
متوسط	۶۹	۱۹/۷	
زیاد	۴۷	۱۳/۴	
خیلی زیاد	۴۳	۱۲/۳	
مجموع	۳۵۰	۱۰۰	

نظام‌های آموزشی پیدا کرده است. زیرا این کتابخانه‌ها با در اختیار گذاردن منابع اطلاعاتی و خدمات مناسب، پشتیبان برنامه‌ریزی آموزشی و پژوهشی هستند، و برنامه‌هایی که توسط کتابدار مدارس هدایت می‌شوند، باعث تربیت افراد پژوهنده خواهد شد. لذا، هدف اصلی پژوهش حاضر همان‌گونه که از نظر گذشت، بررسی نقش کتابخانه‌های آموزشی در گسترش و تأمین نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان بوده است. اما،

جدول بالا نشان می‌دهد که با توجه به پرسش مطرح شده و دیدگاه دانش‌آموزان، میانگین نمرات ۲/۰۱ می‌باشد که از مقدار متوسط آن که ۳ می‌باشد نیز پایین تر است.

بحث و نتیجه‌گیری

کتابخانه‌های مدارس در نظام‌های آموزشی، بر اساس اندیشه‌ی جامعه دانش‌محور، جایگاه بسیار مهمی را در

مناسب، کارآمد و به روز و تجهیزات کیفی و کمی کتابخانه‌ای اهتمام ویژه بورزند. آنان برای پیشبرد اهداف پژوهشی مدارس و تأمین نیازهای مرتبط به آن می‌بایست به نقش کتابدار بسیار اهمیت دهند. هم‌چنین دست اندرکاران تهیه و تألیف کتب و برنامه‌ریزی درسی و آموزشی نظام تعلیم و تربیت کشور باید نوعی همبستگی و رابطه قوی میان محتوای کتب آموزشی و مؤلفه‌های فعالیت‌های پژوهشی و نیازهای آن جهت توسعه‌ی امر پژوهش به وجود آورند. در این میان نقش معلمان و کادر آموزشی دبیرستان‌ها در توسعه و گسترش فعالیت‌های پژوهشی مدارس را نباید نادیده گرفت. چرا که آنان به طور مستمر و مستقیم در طول سال‌های آموزش و پرورش با دانش‌آموزان ارتباط دارند و به نوعی می‌توان ادعا نمود که معلمان و دبیران والدین نظام تعلیم و تربیت خارج از خانه برای دانش‌آموزان هستند. حال اگر کادر آموزشی مدارس انجام فعالیت‌های پژوهشی را سرلوحه‌ی انجام فرآیند آموزشی خود قرار دهد، آن‌گاه دانش‌آموزان به دلیل الگوبرداری مثبت از این رویکرد، دست اندرکاران مدارس را به سمت تأمین و فراهم آوردن زمینه‌ی منابع و تجهیزات تحقیق و پژوهشی وا می‌دارند. آن‌گاه است که به جای محوریت قرار گرفتن معلم در کلاس درس، این دانش‌آموزان هستند که به عنوان محور اصلی و معلم در کلاس درس نقش بازی می‌کنند، و این هدف غایی نظام تعلیم و تربیت امروزی محسوب می‌گردد. در پایان سخن، یادآوری این نکته لازم است که برای پژوهش دانشگاه دیر است و می‌بایست از مدرسه آغاز گردد.

منابع

- احمدی فصیح، صدیقه (۱۳۸۵). *ایجاد و گسترش کتابخانه‌های آموزشی و نقش کتابخانه مدرسه در ایجاد عادت مطالعه در دانش‌آموزان*. تهران: چاپار.
- آزده، ف. (۱۳۸۸). *ارائه خدمات اطلاعاتی در کتابخانه‌های آموزشی دبیرستان شهر همدان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان.
- آقایاری، خ. (۱۳۷۲). *آشنایی با کتابخانه‌های آموزشی*. تهران:

در نوآوری تحقیق حاضر و تفاوتی که با پژوهش‌های پیش از آن احساس می‌شود. ذکر مقایسه‌ای مختصر با تحقیقاتی که در این زمینه پیش از این انجام شده‌اند خالی از لطف نیست. قربانی (۲۰۰۰) در استان مشهد به ارتباط نیازهای اطلاعاتی و مجموعه‌سازی در کتابخانه پرداخته است؛ لکن او در پژوهش خود به زیرساخت‌های کتابخانه‌های آموزشی و موانع موجود در عدم مراجعه دانش‌آموزان به این کتابخانه‌ها جهت انجام فعالیت‌های پژوهشی نپرداخته است.

آزیده (۲۰۰۹) نیز در این زمینه به بررسی زیرساخت‌های کتابخانه‌های آموزشی در سطح استان همدان نظیر ساختمان، تجهیزات، نیروی انسانی و منابع مالی پرداخته است. به دیگر سخن، او به لحاظ کیفی این مسئله را مورد ارزیابی قرار داده است. اما، اشاره‌ای به کادر آموزشی مدارس و محتوای کتاب‌های آموزشی که می‌توانند در افزایش علاقه‌مندی دانش‌آموزان نقش به‌سزایی داشته باشند، نداشته است. لذا، در این راستا پژوهش حاضر کوشیده است به تغییر کاربری کتابخانه‌های آموزشی در عصر جدید بپردازد و اینکه کتابخانه دیگر نقش آموزشی نداشته و تنها به لحاظ کیفی نباید به آن پرداخته شود؛ چرا که هدف تعلیم و تربیت امروز، پرورش دانش‌آموزان پژوهنده است و این بدان معناست که دانش‌آموزان می‌بایست مهارت‌های جست‌وجو و ارزیابی صحیح اطلاعات را داشته باشند، یعنی اینکه بدانند چه نوع اطلاعاتی، در چه زمانی و در چه مکانی و با چه شیوه‌ای و با کمک چه فردی حاصل می‌شود. در تحلیل داده‌ها مشخص شد که کتابخانه‌های مدارس باید از فن‌آوری‌های جدید به‌منظور همگام ساختن دانش‌آموزان با آن استفاده نمایند. هم‌چنین، نگارندگان با طرح فرضیه‌های چهارگانه تحقیق و سؤالات مربوط به آنها و نیز بیان شاخص‌ها و معیارهای مربوط به نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان در دبیرستان‌ها، دیدگاه پاسخ‌دهندگان در خصوص نقش کتابخانه‌های آموزشی در تأمین نیازهای پژوهشی دانش‌آموزان دبیرستان‌های سما شهر تهران را مورد ارزیابی قرار دادند که در راستا به مدیران و مسئولان دبیرستان‌ها پیشنهاد می‌گردد. نسبت به تأمین منابع

تربیت.

باب‌الحوایجی، ف. (۱۳۷۸). نقش و اهمیت کتابخانه‌های آموزشی در تربیت و رهنمودهایی برای کتابخانه کودکان. تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت.

بهمن‌آبادی، ع. (۱۳۷۱). جایگاه کتابخانه‌های آموزشی در نظام آموزش و پرورش. فصل‌نامه کتاب، ۴۱، ۳، ۲۷.

پریوخ، م. (۱۳۸۸). کتابخانه‌های آموزشی پویاسازی نظام آموزشی و مشارکت در فرآیند یاددهی - یادگیری. تهران: نشر کتاب.

خیابانی، ن. (۱۳۸۵). پژوهش مدرسه‌ای و دانش‌آموزی. تهران: شلاک.

رئوف، ع. (۱۳۸۸). پژوهش در کلاس درس. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

سعادت، ر. (۱۳۸۸). موانع اطلاع‌جویی در کتابخانه‌های آموزشی و بررسی راه‌کارها. پیام کتابخانه، ۵۴، ۲۵.

قربانی، و. (۱۳۷۹). بررسی نیازهای اطلاعاتی دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر مشهد و ارزیابی مجموعه کتابخانه‌ها در برآوردن این نیازها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه فردوسی.

مجیدی، م. (۱۳۸۸). راهنمای ایجاد و گسترش کتابخانه‌های

آموزشگاهی. تهران: مدرسه.

نشاط، ن.؛ حرّی، ع. (۱۳۸۳). کتابخانه‌های آموزشی و نقش آن در ایجاد عادت مطالعه. تهران: شبکه کتاب.

American Association of school librarians and American library association. (2007). standard for the 21st century learners. Retrieved 2009-02-12 from: http://www.assl.org/ala/mgrpps/divs/aaslpr oftools/learningstandards/AASL_Learningstand ards

Clarke, P. (1977). Working Together: Co-operation between Teachers and Librarians in the Field of School Libraries. *The school librarian*, 4, 319-327.

Hinds, Mary A. (2003). *The role of school Librarians in promoting and sustaining Information literacy*. New York: IASL Newsletter

Ifla / Unesco. The School Library manifesto: school Library in teaching and learning for all. IFLA, 2000 Retrieved 2009-02-06- From: <http://www.ifla.org/VII/s11/pubs/guide02.pdf>

Mary Ann Hinds. (2003). The Role of school Librarians in Promoting and sustaining Information Literacy. *IASL Nesletter*.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی